

UDK: 343.148(497.11) ; 343.148(497.16)

USKLĐIVANJE OBAVLJANJA POSLOVA FORENZIKE U SRBIJI I CRNOJ GORI SA ZAKONODAVSTVOM EVROPSKE UNIJE

Doc. dr Aleksandar B. Ivanović
Msc Aleksandar R. Ivanović

Apstrakt: U radu će biti prezentovan način standardizacije i akreditacije poslova forenzike sa naglaskom na obradu forenzičkih tragova, odnosno na laboratorijsko vještačenje. Takođe će biti dat prikaz usklađivanja ove vrste poslova sa zakonima Evropske Unije, prije svega se to odnosi na Odluka Savjeta EU 2009/905/JHA o akreditaciji forenzičkih usluga i obavljanju laboratorijske djelatnosti. Ova odluka je prerasla u zakon Evropske Unije, koji propisuje da se od 2013. godine, u državama članicama Evropske Unije, u krivičnim istragama priznaju samo i isključivo dokazi dobijeni u akreditovanim laboratorijama. Srbija i Crna Gora su na pravom putu da ispune ovaj uslov jer su njihove forenzičke institucije (Nacionalni kriminalističko tehnički Centar MUP-a Srbije i Forenzički Centar UP-a Crne Gore) dio projekta EU pod nazivom EMFA-a (Evropsko mentorstvo za forenzičku akreditaciju). Ovaj projekat je započeo 2010. Godine, a završava se 2013. Godine kada će pomenute forenzičke institucije u Srbiji i Crnoj Gori dobiti akreditaciju po evropskoj normi kvaliteta ISO/IEC 17025 I ispuniti zakon EU 2009/905/JHA.

Ključne reči: standard kvaliteta, akreditacija, forenzički stručnjak, EMFA, ENFSI.

UVOD

Proces usklađivanja zakonodavstva Srbije i Crne Gore sa zakonodavstvom zemalja Evropske Unije, predstavlja jedan od preduslova za integracije dvije pomenute države u zajednicu koja predstavlja najnapredniji slobodni protok ljudi, roba, kapitala, ideja i nauke na području od preko petsto milina ljudi. Jedan od veoma važnih segmenata u procesu usklađivanja zakonodavstva Srbije i Crne Gore, kao dvije zemlje koje imaju jasnu tendenciju pristupanja Evropskoj Uniji, je i usklađivanje zakonske regulative u oblasti forenzičkih ispitivanja, odnosno vještačenja. Ovaj proces se ne odnosi samo na rad u laboratoriji prilikom ispitivanja-vještačenja materijalnih tragova sa lica mjesta krivičnog djela, nego i na rad na licu mjesta krivičnog djela.

Svaka zemlja koja teži da bude demokratska, najviše se i uglavnom naslanja na svoj pravosudni sistem. Savremeni pravosudni sistem se ne može ni zamisliti, a

kamoli i primijeniti bez kvalitetnog učešća forenzičkih nauka u njemu. Krivične prijave koje nijesu poduprte sa kvalitetnim i na nauci i stručni zasnovanim forenzičkim dokazom, najčešće završe u ladici kod tužioca, jednom riječju ne procesuiraju se.

Takođe materijalni tragovi na kojima se bazira krivična prijava, ukoliko nijesu tertirani po standardima kvaliteta koji se primjenjuju u Evropskoj Uniji, u sudskom postupku se proglašavaju nevalidnim i (sa pravom) sumnja se da su isti zamijenjeni, zloupotrijebljeni i naknadno promijenjeni!

Akreditacija poslova forenzike u državama Evropske Unije započela je iz praktičnih razloga. Naime, prekogranični kriminalitet i terorizam, prisilili su Evropske države na intenzivnu i operativnu policijsku saradnju. Ta saradnja između ostalog podrazumijeva i operativnu forenzičku saradnju, koja se najviše i uglavnom sagleda u razmjeni međudržavnoj razmjeni forenzičkih podataka, kao što su prvenstveno DNK profili, zatim otisci prstiju i ostali forenzički biometrijski i drugi podaci.

Tako se došlo do jedne česte i primjenjive situacije, a to je da se forenzički podaci dobijeni u jednoj državi, koriste kao dokaz u policiji i na sudu druge države. Pomenuto je dovelo do potrebe uvođenja zajedničkih forenzičkih standarda u državama Evrope. Naravno, prvo je u tom pravcu reagovala Evropska Unija, kao jedan međudržavni prostor koji garantuje visoke standarde u obalsti prava i bezbjednosti. Prvo je Savjet Evropske Unije, 23.06.2008. godine, donio Odluku 208/615/JHA „Pojačavanje prekogranične saradnje, posebno u borbi protiv terorizma i prekograničnog kriminala“. Ova Odluka je između ostalog obezbijedila da države Evropske Unije efikasnije započnu razmjenu forenzičkih baza podataka i identifikaciju izvršilaca osumnjičenih za krivična djela terorizma i međudržavnog kriminaliteta. Da bi pomenuta Odluka Savjeta Evropske Unije bila pouzdana, operativno prihvatljiva i zakonski normirana, ukazala se potreba da se ista modifikuje. To je izvršeno na način da je Savjet Evropske Unije, 30.11.2009. godine, donio Odluku 2009/905/JHA, koja se odnosi na akreditaciju forenzičkih institucija u državama Evropske Unije. Ova Odluka je usmjerena u pravcu obezbjeđivanja pozdnanosti, kompitabilonsti i upotrebljivosti forenzičkih podataka (za sada DNK profila i otisaka prstiju), iz jedne državu u drugoj.

Da bi obezbijedili cilj zacrtan Odlukom Savjeta EU 2009/905/JHA, ista obavezuje da sve države članice EU moraju imati makar jednu forenzičku instituciju akreditovanu po međunarodnom standardu kvaliteta ISO/IEC 17025. Član 5 pomenute Odluke Savjeta EU imepretivno ukazuje da se u cilju priznavanja forenzičkih ispitivanja, analiziranja, istraživanja i vještačenja, svaka država članica mora pridržavati strogih uslova koje iziskuje standard kvaliteta ISO/IEC 17025.

Impementacija Odluke Savjeta EU u tački 7 iste, imperativno od država članica zahtijeva sledeće:

1. akreditaciju DNK laboratorija do 30.11.2013. godine;

2. akreditaciju daktiloskopskih laboratorija do 30.11.2015. godine;
3. uključivanje u nacionalnim zakonodavstvima Odluke Savjeta EU 2009/905/JHA, do 30.05.2016. godine;
4. Savjet EU će do kraja 2018. Godine izvršiti kontrolu primjene ove Odluke u državama članicama.

Aktivnosti forenzičkih institucija Srbije i Crne Gore na usklađivanju zakonodavstva obavljanja poslova forenzike sa zakonodavstvom Evropske Unije

Države koje nisu članovi Evropske Unije, ali imaju namjeru da to postanu, kao što su to Crna Gora i Srbija, takođe rade na akreditaciji svojih forenzičkih institucija i na taj način nastoje da se uključe u forenzički prostor Evropske Unije, odnosno da usklade svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom zemalja Evropske Unije u oblasti obavljanja poslova forenzike. Na taj način i Crna Gora i Srbija aktivno učestvuju u međudržavnoj razmjeni forenzičkih podataka, vezanih za razrješavanje krivičnih djela prekograničnog kriminala i terorizma.

Akreditacija Forenzičkog Centra Uprave policije Crne Gore i Nacionalnog kriminalističko-tehničkog centra MUP-a Srbije, realizuje se putem projekta EMFA-2 (Evropsko mentorstvo za forenzičku akreditaciju). Projekat EMFA-2 podrazumijeva uparivanje forenzičkih laboratorija i to na sledeći način: jedna laboratorija koja je akreditovana je mentorska laboratorija drugoj laboratoriji koja se nalazi u procesu akreditacije. EMFA-2 projekat se odvija u organizaciji ENFSI, a finansira se od strane Evropske Unije. U projektu EMFA-2 učestvuje osam forenzičkih laboratorija, po četiri akreditovane i neakreditovane laboratorije i to:

Trening laboratorija	Mentorska laboratorija
Forenzički Centar Crne Gore	Forenzički Institut iz Talina-Estonija
Forenzički Centar Srbije	Forenzički Centar Hrvatske
Forenzički Centar Federacije Bosne I Hercegovine-Sarajevo	Forenzički Centar iz Ljubljane-Slovenija
Forenzički Centar iz Sankt-Petersburga-Rusija	Forenzički Centar iz Rige-Latvija

Projekat EMFA-2 je započeo 2010. godine i trajaće do kraja 2013. Godine, kada se i očekuje završetak procesa akreditacije u svim trening laboratorijama.

Projekat EMFA podrazumijeva mentorstvo Evropske Unije, putem udruženja ENFSI i to u dijelu izrade dokumentacije u cilju standardizacije i kontrole kvaliteta,

odnosno kompletnog menadžmenta forenzičke laboratorije i validacije metode u dvije vodeće linije rada.

Pruemski sporazum

U cilju što uspješnije borbe protiv terorizma, sedam zemalja Evropske unije (Austrija, Belgija, Francuska, Njemačka, Luksemburg, Holandija i Španija) je 27. Maja 2005. godine u gradu Preumu u Saveznoj Republici Njemačkoj, potpisalo sporazum koji, među ostalim, omogućuje i razmjenu DNK-profila i otisaka prstiju. Svakoj državi potpisnici sporazuma omogućen je

pristup evidenciji DNK i evidenciji otisaka prstiju svih drugih država potpisnica sporazuma. Pruemski sporazum je nakon donošenja odluke Savjeta Evropske unije 2008. godine postao zakon Evropske Unije. Svaka država Evropske unije mora zato uspostaviti evidenciju DNK i pripremiti posebne pravne propise koji će regulisati njeno vođenje. Do aprila 2010 su se već povezale DNK- evidencije Austrije, Španije, Njemačke, Belgije, Luksemburga, Francuske, Finske, Slovenije, Mađarske, Holandije, Estonije, Rumunije i Italije, dok su se za članstvo u Pruemski sporazum prijavile sledeće države Evropske Unije: Portugal, Grčka, Švedska, Bugarska i Slovačka. Razmjena DNK-profila tragova teče svaki dan, broj identifikacija bioloških tragova ljudskog izvora i time počinilaca krivičnih djela je mnogo veći od očekivanog. Ovdje je takođe značajnu ulogu odigrao ENFSI. ENFSI-set mjesta u molekuli DNK, koje treba da sadrži DNK-profil, postao je evropski standardni set, a radna grupa eksperata za DNK u ENFSI pripremila je uputstvo za vođenje evidencije DNK. 2009 su se povezale evidencije otisaka prstiju - povezani su i kompjuterski sistemi AFIS - Austrije, Njemačke, Luksemburga i Slovenije.

Slika. Na slici su tamno zelenom bojom prikazane države Evropske Unije članice Pruemskog sporazuma. Svijetlozelenom bojom označene države koje su aplicirale za prijem u Pruemski sporazum, dok su plavom bojom označene države koje su članice Evropske Unije, a još nijesu pokazale interesovanje za ovaj zakon Evropske Unije.

Veoma je korisno navesti neke djeleove Pruemskog zakona, naročito one koje se odnose na forenzičke baze podataka, a neophodno je da ih ispune članice Pruemskog sporazuma.

Poglavlje 2

DNK profili, daktiloskopski materijal i drugi podaci

Član 2

Uspostavljanje nacionalnih DNK analitičkih fajlova

1. Ugovorne strane ovime se obavezuju da će otvoriti i čuvati nacionalne DNK analitičke fajlove za istrage krivičnih djela. Obrada podataka koji se čuvaju u tim fajlovima, na osnovu ove Konvencije, vrši se podložno ostalim njenim odredbama, u skladu sa domaćim pravom mjerodavnim za obradu.

2. U svrhu primjene Konvencije, Ugovorne strane osiguravaju dostupnost referentnih podataka iz nacionalnih DNK analitičkih fajlova, kao što je navedeno u prvoj rečenici stava 1. Referentni podaci moraju sadržati samo DNK profile uspostavljene od nekodirane DNK (*non-coding part of DNA*) i referencu. Referentni podaci ne smiju sadržati nikakve podatke iz kojih se subjekt podataka može direktno identifikovati. Referentni podaci koje nije moguće povezati sa licem koje se može identifikovati (*untraceables*) moraju biti prepoznatljivi kao takvi.

Član 3

Automatsko pretraživanje DNK profila

1. U svrhe istraživanja krivičnih djela, Ugovorne strane omogućavaju nacionalnim kontakt tačkama drugih Ugovornih strana, kao što je navedeno u članu 6, pristup referentnim podacima u DNK analitičkim fajlovima, sa ovlašćenjem za vršenje automatskih pretraživanja poređenjem DNK profila. Ovlašćenja za pretraživanje mogu se vršiti samo u pojedinim slučajevima i u skladu sa domaćim pravom Ugovorne strane koja vrši pretraživanje.

2. Ako automatsko pretraživanje pokaže da se dostavljeni DNK profil podudara sa DNK profilom unesenim u pretražene fajlove Ugovorne strane, kontakt tačka koja vrši pretraživanje prima automatsko obavještenje o pogotku i referenci. Ako se ne može naći podudanje, daće se automatsko obavještenje o tome.

Član 4

Automatsko poređenje DNK profila

1. U svrhe istraživanja krivičnih djela, Ugovorne strane, uz obostranu saglasnost, putem svojih nacionalnih kontakt tačaka, upoređuju svoje DNK profile referentnih podataka koje nije moguće povezati sa licem koje se može identifikovati sa svim DNK profilima iz drugih nacionalnih referentnih podataka iz DNK analitičkih fajlova. Profili moraju biti dostavljeni i upoređeni u automatskom obliku. DNK profili referentnih podataka koje nije moguće povezati sa licem koje se

može identifikovati dostavljaju se samo za poređenje kada je predviđeno na osnovu domaćeg prava Ugovorne strane molilje.

2. Ako Ugovorna strana, u poređenju iz stava 1, utvrdi da se neki dostavljeni DNK profili poklapaju sa onima iz DNK analitičkog fajla, bez odlaganja dostavlja nacionalnoj kontakt tački druge Ugovorne strane referentne podatke sa kojima je pronađeno poklapanje.

Član 3

Automatsko pretraživanje DNK profila

1. U svrhe istraživanja krivičnih djela, Ugovorne strane omogućavaju nacionalnim kontakt tačkama drugih Ugovornih strana, kao što je navedeno u članu 6, pristup referentnim podacima u DNK analitičkim fajlovima, sa ovlašćenjem za vršenje automatskih pretraživanja poređenjem DNK profila. Ovlašćenja za pretraživanje mogu se vršiti samo u pojedinim slučajevima i u skladu sa domaćim pravom Ugovorne strane koja vrši pretraživanje.

2. Ako automatsko pretraživanje pokaže da se dostavljeni DNK profil podudara sa DNK profilom unesenim u pretražene fajlove Ugovorne strane, kontakt tačka koja vrši pretraživanje prima automatsko obavještenje o pogotku i referenci. Ako se ne može naći podudanje, daće se automatsko obaviještenje o tome.

Član 4

Automatsko poređenje DNK profila

1. U svrhe istraživanja krivičnih djela, Ugovorne strane, uz obostranu saglasnost, putem svojih nacionalnih kontakt tačaka, upoređuju svoje DNK profile referentnih podataka koje nije moguće povezati sa licem koje se može identifikovati sa svim DNK profilima iz drugih nacionalnih referentnih podataka iz DNK analitičkih fajlova. Profili moraju biti dostavljeni i upoređeni u automatskom obliku. DNK profili referentnih podataka koje nije moguće povezati sa licem koje se može identifikovati dostavljaju se samo za poređenje kada je predviđeno na osnovu domaćeg prava Ugovorne strane molilje.

2. Ako Ugovorna strana, u poređenju iz stava 1, utvrdi da se neki dostavljeni DNK profili poklapaju sa onima iz DNK analitičkog fajla, bez odlaganja dostavlja nacionalnoj kontakt tački druge Ugovorne strane referentne podatke sa kojima je pronađeno poklapanje.

Član 7

Zbirka ćelijskog materijala i dostavljanje DNK profila

Kada u pokrenutim istragama ili krivičnim postupcima, nema DNK profila za određenog pojedinca prisutnog na teritoriji zamoljene Ugovorne strane, zamoljena

Ugovorna strana obezbeđuje pravnu pomoć prikupljanjem i ispitivanjem ćelijskog materijala od tog pojedinca i dostavljanjem dobijenog DNK profila, ako:

- (1) Ugovorna strana molilja odredi svrhu za koju je to potrebno;
- (2) Ugovorna strana molilja dostavi nalog za pokretanje istrage ili izjavu koju je izdao nadležni organ, kao što je propisano pravom te Ugovorne strane, u kojima je navedeno da bi zahtjevi za prikupljanje i ispitivanje ćelijskog materijala bili ispunjeni ako bi dotični pojedinac bio na teritoriji Ugovorne strane molilje, i
- (3) su prema pravu zamoljene Ugovorne strane, ispunjeni zahtjevi za prikupljanje i ispitivanje ćelijskog materijala i za dostavljanje dobijenog DNK profila.

Član 51 *Pristupanje*

1. Ova Konvencija otvorena je za pristupanje bilo kojoj državi članici Evropske unije. Nakon pristupanja, države pristupnice takođe postaju obavezane svim sporazumima o primjeni do tada zaključenim na osnovu člana 44 i svim drugim sporazumima u vezi sa ovom Konvencijom.

2. Instrumenti o pristupanju polažu se kod depozitara. U slučaju pristupanja, u vrijeme deponovanja instrumenata o pristupanju, može se dati izjava u vezi teritorijalnog opsega.

3. Ova Konvencija stupa na snagu za bilo koju državu pristupnicu devedeset dana nakon deponovanja njenog instrumenta o pristupanju, ali ne prije datuma stupanja na snagu ove Konvencije u skladu sa članom 50.

Kao što se vidi iz člana 51 Pruemskog zakona Evropske Unije, članice Pruemskog sporazuma mogu biti samo države članice Evropske Unije. Međutim, Srbija i Crna Gora se što se tiče forenzike već pripremaju za članstvo u Prumu. Ta priprema se odnosi baš na akreditaciju svojih forenzičkih institucija, odnosno Nacionalnog kriminalističko tehničkog centra MUP-a Srbije i Forenzičkog Centra Uprave policije Crne Gore. Da bi neka država bila članica Pruemskog zakona, njeni DNK profili i otisci papilarnih linija-daktiloskopski materijal, moraju biti kompatibilni, odnosno upredivi. To se postiže akreditacijom po evropskoj normi kvaliteta ISO/IEC 17025.

Zaključak

Standard kvaliteta u poslovima forenzičkih ispitivanja, istraživanja, analiziranja i vještačenja je od velike koristi za inetrnacionalnu saradnju u borbi protiv međudržavnog kriminala i terorizma. Standardi kvaliteta pokrivaju celokupan forenzički proces od trenutka dolaska policije na mesto događaja: ispitivanja na mestu događaja, laboratorijska ispitivanja, interpretaciju rezultata ispitivanja i izveštavanje, do izlaganja mišljenja na glavnoj raspravi. Opšteg su karaktera, zbog čega su korisni za sve forenzičke discipline, bilo da je reč o uviđaju,

kriminalističkoj tehnici, forenzičkoj medicini, ispitivanjima DNK i sl. Profesionalizacija putem akreditacije poslova forenzičkih nauka, a čiji se rezultati rada se koriste u tužilaštvima i sudovima drugih država, igra važnu ulogu u razvoju Evropske Unije, kao funkcionalnog prostora slobode, bezbjednosti i pravde.

Evropska Unija je putem svog Savjeta, donijela niz okvirnih odluka, kojima obavezuje svoje članove za uvođenje zajedničkog standard kvaliteta u oblasti forenzike. Posljednja od ovih odluka je i Zaključci Savjeta o viziji forenzičkog prostora EU 2020 uključujući stvaranje i razvoj forenzičke infrastructure u Evropi.

Srbija i Crna Gora kao države kandidati za ulazak u Evropsku Uniju, usklađivanje svog zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske Unije iz oblasti poslova forenzike, ispunjavaju na način akreditacije. To se postiže sa usaglašavanjem-akreditacijom i standardizacijom poslova forenzičkih-laboratorijskih ispitivanja po Evropskoj normi ISO/IEC 17025, a poslove foranzičke obrade lica mjesta krivičnog djela po Evropskoj normi ISO/IEC 17020. Akreditacija forenzičkih institucija Srbije i Crne Gore se obavlja u sklopu projekta Evropske Unije, koji se realizuje posredstvom ENFSI-a (Evropsko udruženje forenzičkih naučnih institucija) i završava se 2013. Godine, kada se i očekuje akreditovanje poslova forenzike u Srbiji i Crnoj Gori.

Literatura:

1. ENFSI Board (2005), BRD-GEN-003 Code of Conduct.
2. ENFSI Standing Committee for Quality and Competence - QCC (2004), QCC_CAP_003 Performance Based Standards for Forensic Science Practitioner
3. Caddy, B., Thorpe, J.W. (1998) Communication Skills and Expertise in the Inquisitorial and Adversarial Legal System, ENFSI Meeting Madrid
4. Golja, J. (2004). Kriminalističnotehnično izvedenstvo v Evropi in v Sloveniji. Dnevi varstvoslovja – zbornik, povzetek 98
5. Golja, J. (2007). Kriminalističnotehnični dokaz. Posvet dokazovanje v težkih primerih, UNI Maribor. Maribor
6. Golja, J. (2010). Forenzika u Evropskoj Uniji. Expertus Forensis No 14-15. Udruženje sudskih vještaka Crne Gore.
7. Ivanović, A., Merike Rump (2011), ACCREDITATION PROCESS FORENSIC CENTER OF MONTENEGRO TO THE MENTORSHIP OF THE EUROPEAN UNION (Projects EMFA-2). 10th Symposium of forensic sciences. Bratislava. Symposium Journal.
8. Simonović, B. (2009). Standardizacija i akreditacija kao jedan od načina profesionalizacije policijske i kriminalističke službe. Bezbednost No 1-2/2009.
9. ENFSI project (2003). QC-CAP-003. Performance Based Standards for Forensic Science Practitioners
10. ENFSI Strategic plan 2008-2011 (2008)

11. ENFSI DNA Working Group (2010). DNA-Data Management, Review and Recommendations

HARMONIZATION OF ACTIVITIES OF FORENSICS IN SERBIA AND MONTENEGRO WITH THE EUROPEAN UNION

PhD Aleksandar B. Ivanovic

Msc Aleksandar R. Ivanovic

Abstract: The paper presents method of standardization and accreditation activities forensics with an emphasis on processing of forensic clues, and the laboratory expertise. Also it will be given a view of harmonizing these types of transactions with the laws of the European Union, notably Refers to the EU Council Decision 2009/905/JHA on accreditation of forensic laboratory services and carrying out activities. This decision became the law Eropske Union, Which stipulates that the 2013th, the member states of the European Union, in criminal investigations, and only recognize evidence obtained in accredited laboratories. Serbia and Montenegro are on track to meet this requirement because their forensic institutions (National Criminal Technical Centre of the Serbian Ministry of Internal Affairs and Forensic Center UP Montenegro) is part of an EU project called EMFA's (European Mentoring for forensic accreditation). This project started 2010th Year and ends made in 2013th Years as the aforementioned forensic institutions in Serbia and Montenegro for accreditation by the European standard of ISO / IEC 17025 and fulfill the law of the EU 2009/905/JHA.

Key words: standard of quality, accreditation, forensic expert, EMFA, ENFSI.